

SUSAN CAIN

KESERÉDES

*A bánat és a vágyakozás
gyógyító ereje*

Open Books

A szerző jegyzete

Ezen a könyvön hivatalosan 2016 óta dolgozom, nem hivatalosan pedig (ahogy hamarosan meglátják) egész életemben munkálkodtam rajta. Több száz emberrel beszéltem, leveleztem, vagy pedig olvastam tőlük mindarról, ami a keserédességgel kapcsolatos. Néhányukat név szerint is megemlítem ebben a könyvben, míg mások a gondolkodásomra hatottak. Szívesen felsoroltam volna valamenynyűket, csak hogy az egy olvashatatlan könyvhöz vezetett volna. Így aztán egyes nevek csak a *Jegyzetekben* és a *Köszönetnyilvánításban* jelennek meg; míg mások – kétségkívül tévedésből – kimaradtak. Mindannyiuknak hálával tartozom.

Ami az olvashatóságot illeti, egyes idézeteknél nem használtam zárójelbe tett három pontot a kihagyott részek jelzésére, de megbizonyosodtam róla, hogy a beillesztett vagy hiányzó szavak egy esetben se változtassák meg, amit az előadó vagy a szerző mondani szándékozott. Ha az olvasó az eredeti forrásban szeretné megtekinteni ezeket az idézeteket, a könyv végén, a *Jegyzeteknél* a legtöbb esetben megtalálhatja a teljes szövegükhöz elvezető hivatkozásokat.

Végül pedig: egyes személyeknek, akiknek a történetét elmesélem, megváltoztattam a nevét és az azonosításra alkalmas adataikat. Nem ellenőriztem mindazon történetek hitelességét, amelyeket saját magukról megosztottak velem, de csak azokat vettem be a könyvbe, amelyekről úgy gondoltam, hogy igazak.

PRELÚDIUM

A szarajevói csellista

Egyik éjjel azt álmodtam, hogy egy Mariana nevű költő barátommal Szarajevóban, a szerelem városában találkozom. Ahogy felébredtem, zavartság vett rajtam erőt. Szarajevó mint a szerelem szimbóluma? Hát nem Szarajevóban zajlott a huszadik század végének egyik legvéresebb polgárháborúja?

És ekkor eszembe jutott.

Vedran Smailović.

A szarajevói csellista.¹

* * *

1992. május 28., Szarajevó ostrom alatt. Évszázadok óta muszlimok, horvátok és szerbek éltek együtt ebben a vilamoskocsikkal és cukrászdákkal pettyezett városban, ahol a parkok tavain hattyúk siklanak, körös-körül pedig oszmán mecsetek és keleti ortodox székesegyházak magasodnak. Egy városban, ahol három vallás és három nép élt együtt, és mégis, egészen a közelmúltig senki nem igazán törődött vele, hogy ki kicsoda. Tudták, és mégsem tudták; a szomszédot szerették látni a másikban, akivel összefutnak egy kávéra vagy kebabra, akivel egyazon egyetem

padjait koptatják, vagy olykor meg is házasodnak, és közös gyerekeik születnek.

De most vissza a polgárháborúhoz! A várost körbeölelő hegyeken és dombokon a szerbek elzárták a villamosenergia- és a vízellátást. Az 1984-es olimpiai stadion leégett, játékterei ideiglenes temetőkké változtak. A lakóházak az aknatámadások himlőhelyeit viselik magukon, a közlekedési lámpák törötten fityegnek, az utcákon csend honol. Az egyetlen hang a tüzéségi fegyverek ropogásáé.

Egészen eddig a pillanatig, amikor egy szétbombázott pékség előtt a sétálóutcát Albinoni *g-moll adagiójának** hangjai töltik be.

Ismerik ezt a zenét? Ha netán nem, itt érdemes lehet abbahagyni az olvasást, és most azonnal meghallgatni: [youtube.com/watch?v=kn1gcjuhlhg](https://www.youtube.com/watch?v=kn1gcjuhlhg). Kísértő, remekbe szabott, és határtalanul szomorú. Vedran Smailović, a szarajevói operazenekar vezető csellistája játssza annak a huszonnégy embernek a tiszteletére, akikkel előző nap egy aknavető-lövedék végzett, míg kenyérért álltak sorba. Smailović a közelben volt, amikor az aknagránát felrobant, és segített ellátni a sebesülteket. Most pedig visszatért a vérfürdő helyszínére; öltözéke, mintha csak az operaházban lépne fel: előírásos fehér ing, fekete frakk. Ott ül a kőtörmelék közepén, egy fehér műanyag széken, csellójával a lába közt. Az adagio vágyódó hangjai sodródva áramlanak, fel az égig.

* Ezt a zeneművet rendszerint Tomaso Albinoninak tulajdonítják, holott vélhetően Remo Giazotto itáliai zenetudós szerezte, alighanem egy Albinoni-töredék alapján. Lásd: *g-moll adagio*, Britannica online: <https://www.britannica.com/topic/Adagio-in-G-Minor>.

Körülötte mindenütt fegyverek ropognak, lövedékek zúgnak, géppuskák kelepelnek. Smailović csak játszik tovább. Huszonkét napon át tesz így, mindennap egy újabb emberért, akit megöltek a pékségnél. A lövedékek valahogy mindvégig elkerülik.

A város völgybe épült, és hegyek veszik körül, ahonnét mesterlövészek céloznak a város éhező, kenyér után kutató lakóira. Akadnak, akik az út szélén órákat várakoznak az átkelésre, aztán meg úgy iramodnak át a túloldalra, mint az űzött vadak. És itt van egy férfi, aki nyugodtan ül ebben a nyitott térben, koncerttöltötetben – és látszólag nem zavartatja magát semmitől.

Azt kérdik, megőrültem-e, hogy itt csellózom a háborús övezet kellős közepén – mondja. – Miért nem ŐKET kérdezik: megőrültek-e, hogy lövik Szarajevót?

Gesztusa szertehullámszik a városon az éter hullámain keresztül. Hamarosan majd egy regény lapjain, a filmvásznon lel kifejezésre. De még mindez előtt, az ostrom legsötétebb napjaiban, Smailović más zenészeket is arra inspirál, hogy hangszereikkel az utcára vonuljanak. Nem harci indulót játszanak, hogy csapataikat a mesterlövészek ellen buzdítsák, sem könnyed popzenét, hogy kicsit jobb kedvre derítsék a lakosságot. Albinonit játsszák. A pusztítás okozói lőfegyverekkel és bombákkal támadnak, a zenészek pedig válaszul a legkeserűdebb zenét játsszák, amit csak ismernek.

Mi nem harcosok vagyunk – hirdetik a hegedűművészek –, de nem is áldozatok – teszik hozzá a brácsások. – Csupán emberek vagyunk – zengik a csellók –, csak emberek: hibásak és szépek és szeretet után sóvárgók.

* * *

Pár hónappal később. Még mindig tombol a polgárháború, és Allan Little külföldi tudósító figyeli, amint egy negyvenezer civilből álló menet bukkan elő egy erdőből. Negyvennyolc órája vánszorogtak az erdőben megállás nélkül, egy támadás elől menekülve.

Van köztük egy nyolcvanéves férfi. Kétségbeesettnek néz ki, kimerültnek. A férfi odalép Little-hez, és megkérdi, látta-e a feleségét. A hosszú menetelés alatt elszakadtak egymástól, magyarázza.

Little nem látta a nőt, de újságíróösztönének engedve megkéri a férfit, hogy árulja el, miként azonosítja magát: muszlim-e, vagy horvát. És a férfi válaszából – mondja Little évekkel később egy nagyszerű BBC-anyagban – még ma is szégyelli magát, amikor évtizedek múltán felidézi.

– Kérem – felelte az idős férfi –, én zenész vagyok.²